
KELKİT İLÇESİNDE COĞRAFİ FAKTÖRLERİN ÖRGÜN EĞİTİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Erdal AKPINAR *

Özet:

Türkiye'nin bugünü ve geleceği bakımından yaşamsal önem taşıyan örgün eğitim hizmetlerinin şekillenmesinde, coğrafi faktörlerin rolü büyüktür. Bu durum kırsal kesimde, özellikle de sosyo-ekonomik bakımdan gelişmemiş yörelerde çok daha belirgindir. Bu çalışmada 1505 km². yüzölçümü, 63510 nüfusu (2000 Genel Nüfus Sayımı) ve 86 devamlı yerleşim ünitesiyle Gümüşhane ilinin en büyük ilçesi olan Kelkit'te doğal ve beşerî çevre faktörlerinin eğitim-öğretim süreci üzerindeki etkileri incelenmiştir. Tespitlerimize göre yörede hüküm süren ağır kış koşulları eğitim hizmetleri üzerinde belirgin bir sorun oluşturmaktadır. Engebeli rölyef yapısı ve kır yerleşmelerinin dağınıklığından kaynaklanan ulaşım güçlüğü bu sorunu daha da ağırlaştırır. Kuşkusuz ilçede örgün eğitim alanında yaşanan en büyük güçlüklerden biri de 1960 yılından beri devam eden yoğun göç hareketinin neden olduğu nüfus dalgalanmalarıdır.

Abstract

The role of the geographical factors is important in founding formal educational services for the present and future of Turkey. This situation is prominent in the rural society, especially it is clear in the underdeveloped districts with lower socio-economical status. In our study, the effects of the natural and human environmental factors on teaching

* Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D.

and learning processes are investigated. Kelkit is the biggest town of Gümüşhane province, with its 86 settlement units, a superficies of 1505 km². and a population of 63510 (2000 Census of Population). According to our demonstrations, strong winter conditions effect the educational services in district. Transportation difficulties caused by its rough relief structure and settling distribution irregularity aggravates the dimensions of this problem. The most important problem faced by educational institutions is the intensive migration continuing since 1960's.

KELKİT İLÇESİNDE COĞRAFİ FAKTÖRLERİN ÖRGÜN EĞİTİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Effects Of Geographical Factors On Formal Education In Kelkit
Town

1. Giriş

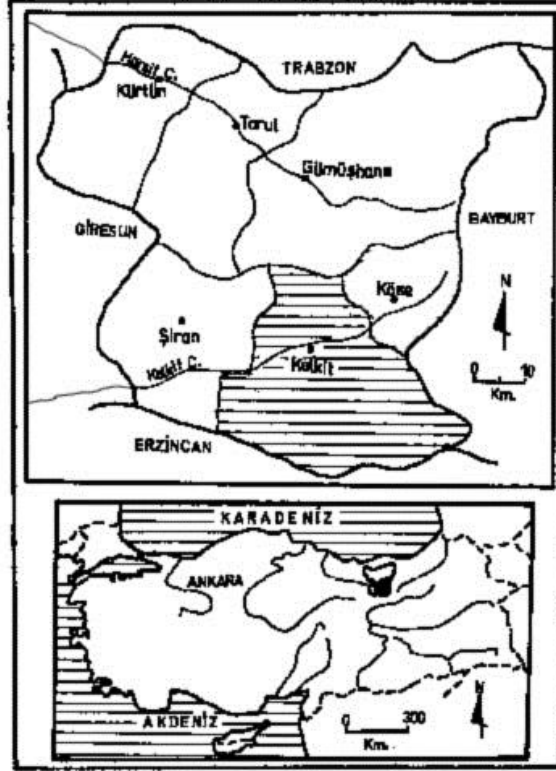
Coğrafi faktörlerin sosyal ve kültürel hayatın şekillenmesinde rolü büyüktür. Bu durum kırsal kesimde çok daha belirgindir. Kıy yerleşmelerinde özellikle kültür hayatının en önemli ögesi durumundaki örgün eğitim kurumlarının niteliği ve organizasyonu üzerinde doğal ve beşerî çevre faktörlerinin etkisi oldukça fazladır. Eğitim hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde işleyişi bu faktörlerin iyi analiz edilmesine bağlıdır. Bu çalışmamızda Kelkit ilçesinde örgün eğitim kurumları ile mekan arasındaki ilişkiler coğrafi bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır.

Belirli bir yaş grubundaki bireylere millî eğitimin amaçları doğrultusunda hazırlanmış programlar çerçevesinde okul çatısı altında düzenli olarak verilen eğitime örgün eğitim denilmekte olup, okul öncesi eğitimi, ilköğretimi, ortaöğretimi ve yükseköğretimi kapsar (KINCAL, 1997: 4). Kelkit ilçesinde faal yükseköğretim kurumu olmadığı için çalışmamız okul öncesi, ilk ve ortaöğretim ile sınırlıdır.

Kelkit ilçesi, Doğu Karadeniz Bölümünün iç kesiminde, Yukarı Kelkit Havzası'nda yer alır (Harita 1). İdarî olarak Gümüşhane iline bağlı olan ilçenin kuzeyinde Gümüşhane Dağları, güneyinde Otlukbeli dağları uzanmaktadır. Kelkit ovası dışında saha, genel olarak dağlık ve engebeli bir rölyef yapısına sahiptir. Karasal iklimin hüküm sürdüğü yörede, ağır kış koşulları yaşamı güçleştiren önemli bir doğal çevre faktörüdür.

Kelkit, soyo-ekonomik özellikleri bakımından Gümüşhane'nin en dikkat çeken ilçesidir. Son nüfus sayımı verilerine göre toplam il nüfusunun % 34'ünü (63510) barındırmakta olup, 46656 nüfuslu merkez ilçe dahil, ilin en kalabalık nüfuslu ilçesidir (D.İ.E., 2000: 62-66). Ayrıca ilçe; uzun sayılabilecek idarî geçmişi, Trabzon limanını ülkenin iç kesimlerine

bağlayan D 885 karayolu üzerinde bulunuşu ve son yıllarda ekonomik alanda gösterdiği gelişme trendiyle de öne çıkmaktadır.

Harita 1. Kelkit İlçesinin Lokasyon Haritası.

Toplumların kalkınması ve refahı, iyi eğitilmiş bir nüfus kitlesinin varlığı ile mümkündür. Bu gerçek, günümüzde çok daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağımız koşullarında başarı ya da başarısızlık, bilgi ve teknoloji üretme ve bunları kullanmayla orantılı hale gelmiştir. Nüfusunu eğitebilen, nitelikli ve üretken insanlar yetiştirebilen ülkeler, tarihin derinliklerinden beri sürüp gelen uluslar alemindeki yarışta sürekli önde olmuşlardır. Benzer durum, büyük ölçüde bir ülke içerisindeki farklı coğrafi bölgeler için de geçerlidir. Özellikle Türkiye gibi coğrafi bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkı belirgin olan ülkelerde, bu farkı azaltmanın ve top yekûn kalkınmanın yolu eğitimden geçer. Nitekim D.P.T. tarafından illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumunu tespit etmek amacıyla yapılan

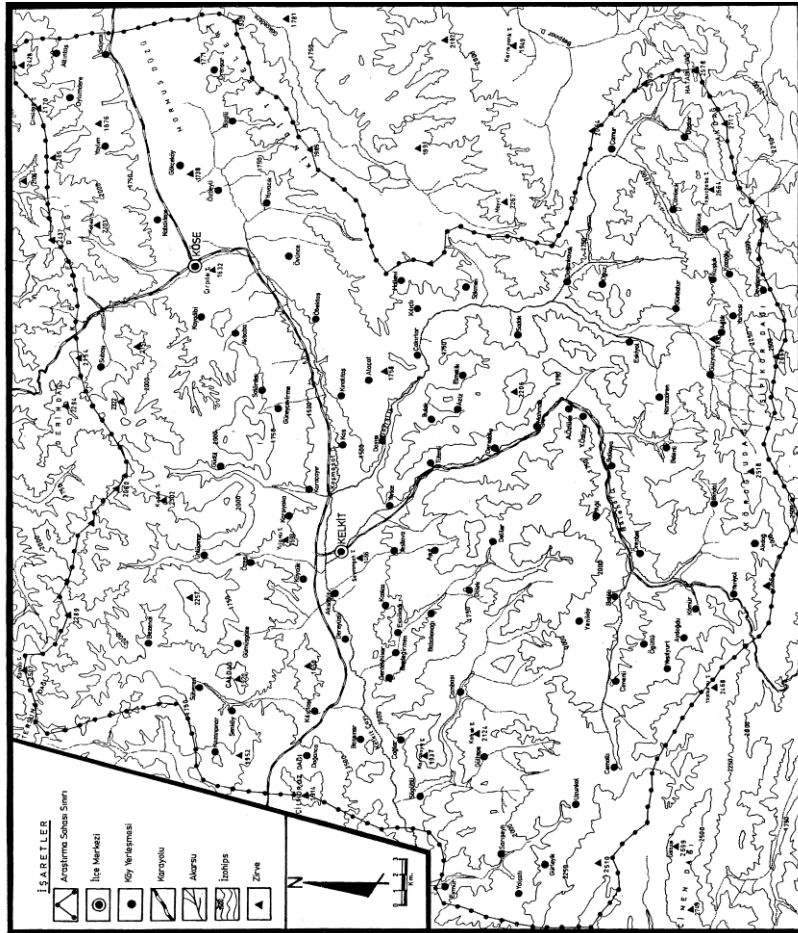
bir çalışmada kalkınmış illerin aynı zamanda eğitim düzeyi yüksek iller olduğu saptanmış ve sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanmasında en önemli araçlardan biri, yeterli sayıda ve nitelikte insan gücü yetiştirmek olmalıdır denmiştir (D.P.T.,1998: 22). Dolayısıyla ülkemizin kalkınmada öncelikli yöreleri içerisinde değerlendirilen Kelkit ilçesinde, eğitim durumunun bilinmesi ve bu konuda imkânlar ölçüsünde yapılabilecek iş ve işlemlerin tespiti gerekmektedir.

2. Örgün Eğitimin Tarihî Gelişimi

Yörede eğitimin bugünkü durumunun anlaşılabilmesi için geçmişe kısaca bakmak faydalı olacaktır. Kelkit'te eğitim-öğretim faaliyetlerinin tarihi hakkında bize en sağlıklı bilgileri vilayet salnâmeleri vermektedir. Nitekim 1869 tarihli Trabzon Vilayeti Salnâmesi'ne göre Kelkit ve Şiran (Gümüşhane) kazalarında Müslümanların 58, Ortodoks Rumların 17, Ermenilerin 1 okulu dışında ayrıca 79 medrese vardı ve bunlarda toplam 1762 öğrenci eğitim görmekteydi (Yurt Ansiklopedisi Gümüşhane Maddesi: 3222). İki kazanın birlikte değerlendirilmiş olması Kelkit'in durumunun tam olarak belirlenmesini biraz güçleştirmektedir. Buna ilaveten 1903 tarihli Maarif ve Trabzon Vilayeti salnâmelerinde Kelkit kaza merkezinde 2 medrese, 1 ortaokul ve 1 ilkokul; köylerinde ise 5 medrese ve 32 mektep bulunduğu kayıtlıdır. Ancak uzun savaş yıllarının bu parlak tabloyu büyük ölçüde bozduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki 1923 yılına gelindiğinde Kelkit kaza merkezinde 3 öğretmeni ve 210 öğrencisiyle faal olarak hizmet veren sadece bir okul bulunmaktaydı (Gümüşhane İl Yıllığı, 1967: 199).

Cumhuriyetle birlikte sahada eğitim-öğretim alanında köklü değişiklikler olmuştur. Ancak örgün eğitimde kurumsallaşmanın temel göstergesi olan okullaşma konusunda uzun yıllar fazla bir ilerleme sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Bunu, 1966 yılı itibariyle 101 yerleşim biriminin yer aldığı sahada (Köse ilçesiyle birlikte) sadece 10 okul bulunuşundan anlamak mümkündür. Aynı yıl bu okullarda 126 öğretmen görev yapmakta ve 6574 öğrenci eğitim görmekteydi (a.g.e.,1967: 199). Ancak bu tarihten sonra eğitim yatırımlarına büyük bir hız verilmiş, köylerin hemen hepsine yeni okullar açılmıştır. Nitekim 1972-73 öğretim yılında

yörede 1 lise, 3 ortaokul ve 91 ilkokul olmak üzere toplam 95 ilkokul bulunuyordu. Okul sayısının artması ve okulların yaygınlaşması öğrenci sayısına da yansımış; 1966 yılında 6574 olan öğrenci sayısı % 48 oranında artarak 1972 yılında 9710'a çıkmıştır (Gümüşhane İl Yıllığı, 1973: 32). Bu dönemde ilçenin nüfusu ise 60000 civarındadır. Kanaatimize göre kısa sürede meydana gelen bu hızlı gelişmenin temelinde, ülkemizde yeni uygulamaya konulan plânlı kalkınma programları yatmaktadır.

Harita 2. Kelkit ve Çevresinin Topoğrafya Haritası.

İlçede eğitim alanında yaşanan bu olumlu gelişmeler, sonraki yıllarda da sürmüştür. Örneğin 1981 yılı itibariyle köylerde okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 3566 kişiye kadar düşmüş, bu tarihte yörenin tek lisesi durumundaki Kelkit Lisesi'nde okuyan öğrenci sayısı 341'e yükselmiştir. Kelkit, özellikle 1977-1978 yılında faaliyete geçen Kelkit Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (Y.İ.B.O.) sayesinde bölgenin önemli bir eğitim merkezi haline gelmiş, ilkokul düzeyinde okullaşma oranı % 100'e yaklaşmıştır (1981 Gümüşhane Köy Envanter Etüdü, 1984: 20). Kuşkusuz bu dönemde eğitim alanındaki gelişmelerin tamamı böyle olumlu değildir. Okul sayısı ve okullaşma oranı sürekli arttığı halde, bölge dışına yaşanan yoğun göçler nedeniyle öğrenci sayısı giderek azalmıştır.

Nitekim ilçede ilk ve orta öğretim düzeyinde eğitim gören toplam öğrenci sayısı 1972 yılında 9710 iken, bu sayı 1989 yılında 6512'ye kadar düşmüştür. Bu düşüşte Köse'nin 1988'de ilçe statüsü kazanarak Kelkit'ten ayrılışının küçük bir payı vardır. Günümüzde yeni okulların açılması ve göçlerin azalmasıyla birlikte öğrenci sayısındaki gerileme nispeten durmuştur. En son verilere göre ilçedeki örgün eğitim kurumlarında eğitim gören öğrenci sayısı toplam 7364 kişidir.

3. Coğrafi Faktörlerin Örgün Eğitim Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri

Örgün eğitim faaliyetlerini etkileyen faktörler arasında doğal ve sosyal çevre faktörlerinin payı büyüktür. Doğal çevre faktörlerinin başında yeryüzü şekilleri ve iklimatik özellikler gelir. Sosyal çevre faktörleri arasında ise nüfus artışı ve nüfus yapısından kaynaklanan demografik unsurlar ön plâna çıkmaktadır (DEMİREL, 1996: 9).

Tablo 1. Kelkit Meteoroloji İstasyonu'na Ait Ortalama Sıcaklık Değerlerinin ve Karla Örtülü Gün Sayısının Aylara Göre Dağılışı (1954-1990).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ort.
Sıcak.	-6.9	-4.7	1.1	7.4	1.7	15	18.7	18.2	14.6	8.6	1.7	-3.2	6.9
K.Ö.G.	23.9	22.0	13.1	1.3	0.1	-	-	-	-	0.2	3.4	15.6	79.5

Kaynak: D.M.İ.G.M. Kayıtlarından Derlenmiştir.

Dağlık ve engebeli arazi yapısı, ağır kış koşulları, nüfusun dengesiz dağılışı ve göç hareketleri Kelkit ilçesinde örgün eğitim faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerdir (Harita 2; Tablo 1, 2 ve 3).

Tablo 2. Kelkit İlçesinde Nüfusun Gelişimi (1960-2000).

Sayım Yılı	1960	1970	1980	1990	2000	Top.N.Art.	Yıl. N.Art.H.(%)
İlçe Merk.	3806	6432	7081	11541	19090	15284	12.5
Köyler	46251	52989	52570	35941	44420	-1831	-0.1

Kaynak: D.İ.E. Nüfus İstatistiklerinden Derlenmiştir.

3.1. Örgün Eğitim Öğrencilerinin Coğrafi Dağılışı

İlçede örgün eğitim öğrencilerinin coğrafi bakımdan oldukça dengesiz bir dağılım gösterdiği gözlenmektedir. Büyük ölçüde demografik hareketlerden kaynaklanan ve yıllar itibariyle gittikçe artan bu dengesizlik, pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yaşanan göçler sonucunda çok sayıda kır yerleşmesi nüfus kaybına uğrarken, başta ilçe merkezi olmak üzere birkaç yerleşmenin nüfusu hızla artmıştır (Tablo 2 ve 3). Nüfus dağılışında meydana gelen bu değişimin öğrenci profiline de yansıdığı görülmektedir.

Tablo 3. Kelkit İlçesinde Nüfus Büyüklüklerine Göre Köy Yerleşmelerinin Dağılımı (2000 Genel Nüfus Sayımı).

Nüfus Dilimleri	Köy Sayısı	%' si	Nüfus Miktarı	%' si
100'den az	20	23.5	1002	2.2
101-250	32	37.6	5029	11.3
251-500	17	20.0	5719	12.9
501-1000	5	5.9	3311	7.5
1001-2000	5	5.9	7507	16.9
2000'den Çok	6	7.1	21852	49.2
Toplam	85	100.0	44420	100.0

Kaynak: D.İ.E. Nüfus İstatistiklerinden Derlenmiştir.

Öğrencilerin eğitim gördükleri yerleşim birimleri incelendiğinde Kelkit ilçe merkezinde belirgin bir yoğunlaşma olduğu görülür. Nitekim ilköğretim öğrencilerinin % 42'si, ortaöğretim öğrencilerinin tamamı, toplam öğrenci kitlesinin ise yarısı ilçe merkezinde toplanmıştır. Kuşkusuz bunda Kelkit'in kalabalık nüfusu ve eğitim fonksiyonu bakımından güçlü oluşu belirleyici olmaktadır.

İlçede toplam 66 ilköğretim okulu bulunmasına karşın, ilköğretim öğrencilerinin % 42 kadarı (2741 öğrenci) ilçe merkezindeki 7 okulda eğitim görmektedir. Kırsal yerleşmelerde okuyan öğrencilerin % 33 (2077 öğrenci) kadarı belde ve kalabalık nüfuslu köylerdeki 10 ilköğretim okulunda toplanmıştır. Geri kalan 1645 öğrenci ise (% 25) 49 köy okuluna dağılmış durumdadır (Tablo 4 ve 5). Buna göre sadece birinci kademe eğitimin verildiği bu okullarda, okul başına düşen ortalama öğrenci sayısı sadece 33'tür. Şüphesiz bu durum, yörede eğitimin niteliğini ve ayrılan kaynakların verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer yandan 27 köy ilköğretim okulu, öğrenci azlığı nedeniyle tamamen kapanmıştır.

Fotoğraf 1. İlçede Öğrenci Yetersizliği Nedeniyle Kapanan Okullardan Karacaören Köyü İlköğretim Okulu.

İlçede örgün eğitimi yeniden yapılandırmayı zorunlu kılan bu tablo, aniden ortaya çıkmış değildir. Yöreden 1960'lı yıllarda başlayan göç dalgası 1980'lerde daha da artmış; ilçe merkezi hızla nüfuslanırken, özellikle yüksek dağ köyleri kelimenin tam manasıyla boşalmıştır (AKPINAR, 2001: 157-159). Son yıllarda nispi bir toparlanma olmasına karşın, 2000 yılı nüfus sayımına göre ilçenin 85 köyünden 20'sinin nüfusu 100'ün altındadır (Tablo

3). Halbuki köy yerleşmelerine verilen fizikî plânlama hizmetlerinin (sulama, elektrifikasyon, temiz içme suyu ve kullanma suyu, yol, telefon, okul sağlık ocağı vb.) rantabl olabilmesi için nüfus büyüklüğünün 500'ün üzerinde olması gerekir (DOĞANAY, 1997: 255-256). Buna göre çalışma sahasındaki köylerden sadece % 25'i (16 köy) belirtilen nüfus büyüklüğüne sahiptir.

Tablo 4. İlçede Örgün Eğitim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Dağılımı (2000-2001 Öğretim Yılı).

Yerleşmeler	Okul Öncesi		İlköğretim		Ortaöğretim		Toplam	
	Öğr.Sa.	%'si	Öğr.Sa.	%'si	Öğr.Sa.	%'si	Öğr.Sa.	%'si
İlçe Merkezi	43	79.6	2741	42.4	878	100.0	3662	49.5
Köyler	11	20.4	3722	57.6	-	-	3733	50.5
İlçe Toplamı	54	100.0	6463	100.0	878	100.0	7395	100.0

Kaynak: Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Tablo 5. Kelkit İlçesinde İlk ve Ortaöğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Dağılımları (2000-2001).

Okul Türü	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı				Toplam
		Kız	%' si	Erkek	%' si	
İlköğretim	66	3117	48.1	3346	51.9	6463
Ortaöğretim	3	192	21.9	686	78.1	878
TOPLAM	70	3309	45.1	4032	54.9	7341

Kaynak: Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Esasen bu sorun, benzer bir şekilde ülkemizin diğer yörelerinde de yaşanmaktadır (YAZICI, 1998: 289-290, GÜNER, 1993: 96-100, KOCA, 1999: 111-116, KÖSE, 1997: 76-85). Göçler nedeniyle kırsal kesimde pek çok eğitim yatırımı atıl kalırken (Fotoğraf 1), merkezî yerleşmelerde ve kentlerde yeni yatırımlara olan ihtiyaç sürekli artmaktadır. Ayrıca mevcut kaynaklardan ve imkânlardan verimli bir şekilde yararlanılamamakta ve eğitimin kalitesi düşmektedir.

a. Okul Öncesi Eğitim

Zorunlu eğitim çağına kadar çocukların zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal bakımdan sistemli bir ortam içerisinde gelişmelerini sağlayan ve onları temel eğitime hazırlayan okul öncesi eğitim (UNESCO, 1977: 40), ilçede henüz yeterince yaygınlaşmamıştır. Nitekim bu eğitim düzeyindeki

okullaşma oranı sadece % 8'dir. İlçede, biri anaokulu (Kelkit Merkez 75. Yıl Anaokulu), diğer ikisi anasınıfı (Kelkit Çiftlik İlköğretim Okulu Anasınıfı ve Öbektaş İlköğretim Okulu Anasınıfı) olmak üzere 3 okul öncesi eğitim birimi bulunmakta olup, bunlarda toplam 54 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir.

Son yıllarda ülkemizde okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması gündeme gelmiştir. Buna göre yörede bu alanda belirgin bir geri kalmışlık söz konusudur. Sorunun çözümü için ilçe merkezinde yeni anaokulları, belde ilköğretim okulları bünyesinde ise en azından birer ana sınıfı açılması şarttır. Halka konunun öneminin kavratılması, fizikî kapasite ve branş öğretmeni gibi sorunların çözümlenmesi durumunda yörede okul öncesi eğitime yönelik ilgisinin artacağı kanaatindeyiz.

b. İlköğretim

Son nüfus sayımı (2000) sonuçlarına göre 63510 kişinin yaşadığı sahada, 2000-2001 öğretim yılı itibariyle sayıları 66'yı bulan ilköğretim okullarına 3117 kız (% 48.2), 3346 erkek (% 51.8) olmak üzere toplam 6463 öğrenci devam etmektedir. İlköğretim okullarının 17'sinde sekiz yıllık, 49'unda ise genelde birleştirilmiş sınıflarda sadece I. kademe eğitim verilmektedir (Tablo 6). İlköğretimde okullaşma oranının % 100'e yaklaştığı ilçede, öğrenci sayısı 10'un üzerinde olan hemen bütün yerleşim birimlerinde ilköğretim okulu bulunmaktadır. Son 20 yıl içerisinde göç nedeniyle büyük ölçüde boşalan 27 köy ilköğretim okulu ise eğitim-öğretime kapanmıştır. Tespitlerimize göre bu köylerin nüfus büyüklükleri 100'ün altında olup, özellikle Çimen dağları sahasındaki bazı köyler kış aylarında tamamen boşalmaktadır.

İlçede öğrenci sayısının yetersiz oluşu nedeniyle nüfus bakımından küçük ve orta büyüklükteki köylerde sadece I. kademe eğitimin verildiği 49 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullarda şube başına düşen öğrenci sayısının azlığı nedeniyle eğitim-öğretim çoğunlukla birleştirilmiş sınıflarda yapılır. Birleştirilmiş sınıflarda öğretim gören öğrencilerin kendi kendine çalışma becerisi kazanma, ilgi ve yeteneği doğrultusunda daha fazla çalışma fırsatı bulma gibi avantajları yanında pek çok dezavantajları da

bulunmaktadır (ÖZTÜRK, 2002: 31). Bunların başında eğitim kalitesinin düşüklüğü gelir.

Tablo 6. Kelkit İlçesinde İlköğretim Okullarına Devam Eden Öğrencilerin Dağılımı (2000-2001 Öğretim Yılı).

Okullar	Okul S.	Kız	%' si	Erk.	%' si	Toplam	%' si
İlköğretim Ok. (8 Yıl)	17	2318	48.1	2500	51.9	4818	75.0
İlköğretim Ok. (I. K.)	49	799	48.6	846	51.4	1645	25.0
Toplam	66	3117	49.2	3346	51.8	6463	100.0

Kaynak: Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Bu okullarda eğitim gören öğrencilerinin küçük bir bölümü beşinci sınıfı bitirdikten sonra kendi köylerine en yakın sekiz yıllık ilköğretim okulundan taşınmalı eğitim uygulaması ile yararlandırılmakta, büyük bir bölümü ise Kelkit Y.İ.B.O. ve 75. Yıl Pansiyonlu İlköğretim Okulu'na sınavsız yatılı öğrenci olarak kaydedilmek suretiyle eğitimlerini sürdürmeleri sağlanmaktadır.

Özellikle zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasından sonra ülke genelinde yaygınlaşan taşınmalı eğitim uygulaması yörede fazla rağbet görmemiştir. İlçe genelinde bu uygulamaya tabi olan öğrenci sayısı 2001-2002 öğretim yılı itibarıyla 125 civarındadır. Kuşkusuz bu tablonun ortaya çıkmasında ilçe merkezinde yatılı okumaya imkân tanıyan iki adet ilköğretim okulunun varlığının payı büyüktür.

İlköğretim okullarının sayısı zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasından sonra hızla artmaya başlamıştır. Önceden sadece birinci kademe eğitimin verildiği ilçe merkezindeki bütün ilkokullar ile beldelerdeki ve kalabalık nüfuslu köylerdeki bazı okullar sekiz yıllık ilköğretim okullarına dönüştürülmüştür. Yine aynı uygulama çerçevesinde ilçe merkezindeki Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu da ilköğretim okuluna çevrilmiştir. Böylece ilçedeki bu tür okulların sayısı 7'si ilçe merkezinde, 10'u köylerde olmak üzere 17'ye ulaşmıştır. Sayıları 66'yı bulan ilköğretim okulları içerisinde bu okulların işlevi oldukça önemlidir. Nitekim ilçedeki 6463 ilköğretim öğrencisinden 4818'i (% 75) bu okullarda okumaktadır.

Kırsal kesimde sekiz yıllık temel eğitim programının uygulandığı ilköğretim okullarından yarısı belediye örgütlü yerleşmelerde (Deredolu,

Gümüşgöze, Kaş, Öbektaş ve Söğütlü), diğer yarısı ise ilçenin nispeten kalabalık nüfuslu merkezî köylerinde (Sadak, Kılıçlı, Çamur, Sökmen ve Yenyol) yer almaktadır. İlçede daha kolay ve sağlıklı eğitim hizmeti verilebilmesi için, sekiz yıllık temel eğitim programı uygulayan okulların sayısının artırılması; örneğin Kılıçtaşı, Öğütlü, Gerdekhisar ve Yuvacık gibi nüfus ve öğrenci miktarları nispeten yüksek ve elverişli konumlara sahip köylere yenilerinin açılması gerektiği kanaatindeyiz.

Bu okulların bazıları, Millî Eğitim Bakanlığı'nın 05. 12. 1994 tarih ve 2420 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan Taşınmalı Eğitim Yönergesi doğrultusunda yakın çevre köylere de eğitim hizmeti sunmaktadırlar. Bu kapsamda Balıklı, Bindal, Çimenli ve Örenbel köylerinden 65 kadar öğrenci Çimenli deresi vadisi içerisinde yer alan Yenyol Köyü İlköğretim Okulu'nda, Salördek'ten 11 öğrenci Öbektaş İlköğretim Okulu'nda ve Güneyçevirme'den 13 öğrenci Kaş İlköğretim Okulu'nda eğitim görmektedir. Ayrıca Beşdeğirmen'den 13, Karşiyaka'dan 10 ve Eskikadı'dan 15 öğrenci 75. Yıl Pansiyonlu İlköğretim Okulu'na taşınmaktadır. Taşınma mesafeleri fazla uzun olmamakla birlikte ana akslar dışındaki köy yollarının niteliksiz oluşu ve yörede yaşanan ağır kış koşulları taşınmalı eğitim uygulamasını güçleştirmektedir. Kış mevsiminde karın 79.5 gün gibi uzun bir süre yerde kalması ve çok düşük sıcaklık değerlerinin görülmesi (Tablo 1) bu güçlüklerin başında gelir.

Tespitlerimize göre ilçedeki bu 17 ilköğretim okulunda 197 derslik bulunmakta ve 196 öğretmen görev yapmaktadır. Buna göre derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 25 kadardır. Ancak ideal gibi gözükse de bu değerler yanıltıcı olup, ilçe merkezindeki bazı okullarda derslik, köy ilköğretim okullarında ise branş öğretmeni sıkıntısı yaşanmaktadır. Nitekim geniş bir etkinlik alanı bulunan Kelkit Y.İ.B.O.'nda derslik başına düşen öğrenci sayısı 43, 401 öğrencinin eğitim gördüğü Söğütlü İlköğretim Okulu branş öğretmeni sayısı ise sadece 3'tür. Bu dengesizlik büyük ölçüde sekiz yıllık temel eğitime geçilmesinden sonra ilköğretim okullarının yükünün ani artışından kaynaklanmıştır.

c. Ortaöğretim

İlçede ortaöğretim düzeyinde eğitim veren 3 okul bulunmaktadır. Tamamı ilçe merkezinde bulunan bu okullarda 192'si i kız (% 21.9), 686'sı erkek (% 78.1) toplam 878 öğrenci eğitim-öğretim görmektedir (Tablo 7). Derslik sayısının 44'ü bulduğu liselerde derslik başına düşen öğrenci sayısı 20'dir.

Mevcut değerlere bakıldığında ilçede ortaöğretim düzeyinde okullaşma düzeyinin düşük olduğu görülür. Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'nün tespitlerine göre ortaöğretimde okullaşma oranı % 40.6 civarındadır. Ortaöğretim çağında olup, ilçe dışındaki okullarda okuyan veya dershaneye devam eden öğrenci kitlesi göz önüne alındığında bu oran bir miktar yükselecektir. Nitekim tespitlerimize göre ailesinden ayrı olarak başta Erzincan ve Trabzon olmak üzere çevredeki büyük merkezlerde, ya da uzak şehirlerdeki akrabalarının yanında eğitimini sürdüren çok sayıda lise öğrencisi vardır. Ancak yine de yörede temel eğitimden sonra ortaöğretime devam etme oranı oldukça düşüktür. Kuşkusuz bunun çeşitli nedenleri vardır. Yörede bu yaş dilimindeki genç nüfustan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde işgücü olarak yoğun bir şekilde yararlanılması, ortaöğretim kurumlarının sadece ilçe merkezinde bulunuşu, ekonomik güçlükler ve ailelerin sosyo-kültürel düzeylerinin nispeten geri oluşu bu nedenlerin başında gelir.

Tablo 7. Kelkit İlçesinde Ortaöğretim Okullarına Devam Eden Öğrencilerin Dağılımı (2000-2001 Öğretim Yılı).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı				
	Kız	%' si	Erkek	%' si	Toplam
3	192	21.9	686	78.1	878

Kaynak: Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Tablolardan da anlaşılacağı üzere ilçede ilköğretim alanında erkek ve kız öğrenci arasında var olan denge hali, ortaöğretimde ortadan kalkmıştır. Ortaöğretim okullarına devam eden kız öğrencilerin oranı % 22 civarında olup, bu okulların hepsinde sayı itibariyle belirgin bir erkek öğrenci üstünlüğü söz konusudur. Köylerde ikâmet eden ailelerin kız

çocuklarını ilçe merkezlerine gönderme konusunda çekimser davranmaları, kız öğrencilere hitap eden pansiyon veya yurt gibi tesislerin bulunmayışı ve halkın nispeten kapalı toplum özelliği gösteren sosyal yapısından kaynaklanan nedenlerle ortaöğretimde kız çocuklarının okullaşma oranı oldukça düşüktür.

İlçede ortaöğretim kurumlarının en eskisi 1972 yılında kurulan Kelkit Lisesi, en yenisi ise 1994-95 öğretim döneminde hizmete açılan Yaşar ve İrfani Doğan Çok Programlı Lisesi'dir. İlçe merkezindeki ortaöğretim okullarından bir diğeri ise Muammer ve Enver Şahin İmam Hatip Lisesi'dir. Bu okul, yakın zamana kadar Yukarı Kelkit Havzası'ndaki bütün yerleşmelerin ilgi gösterdiği önemli bir eğitim kurumu (1995-96 öğretim yılında 954 öğrenci okumaktaydı) iken, son yıllarda çekiciliğini kaybetmiş ve öğrenci sayısı 2000-2001 öğretim yılı itibariyle 149'a düşmüştür.

Fotoğraf 2. Yaşar ve İrfani Doğan Çok Programlı Lisesi.

Türkiye'nin eğitim-öğretim hayatına giren yeni okulları arasında çok programlı liselerin ayrı bir konumu vardır. Birkaç farklı lise programını aynı bünyede uygulayan ve böylece değişik fonksiyonları bulunan liseleri tek çatı altında toplayabilen bu liselerden biri de Kelkit ilçe merkezinde açılmıştır.

Yaşar ve İrfani Doğan Çok Programlı Lisesi 1994-95 öğretim yılında faaliyete başlayan; endüstri meslek, kız meslek ve ticaret meslek liseleri programlarının birlikte yürütüldüğü önemli bir eğitim kurumudur (Fotoğraf 2). Okulun temel amacı yöre sanayisine ara işgücü ve teknik eleman yetiştirmek suretiyle yöresel üretim imkânlarını harekete geçirmektir. Bu nedenle okul binası, Kelkit Küçük Sanayi Sitesi'nin hemen yanında kurulmuştur.

İlçedeki liselerin etki alanları yatılılık imkânlarının varlığından dolayı nispeten geniştir. Özellikle Muammer ve Enver Şahin İ.H.L. ile Yaşar ve İrfani Doğan Ç.P.L. çevre kır yerleşmelerine daha fazla hitap edebilme özelliğine sahiptirler. Bunun yanında Ç.P.L. pansiyonunda Gümüşhane'nin ilçeleri ile az da olsa il dışından gelen öğrencilere de rastlanabilmektedir.

İlçedeki ortaöğretim kurumlarının en önemli sorunu, üniversite sınavındaki başarısızlıklarıdır. Nitekim 1990-2000 yılları arasında bu liselerden mezun olanlardan yılda ortalama 4 öğrenci bir üniversiteyi kazanabilmiştir. Kuşkusuz bu değer çok düşük olup, öğrencilerin ilçedeki liselere olan güvenini ve yönelimini azaltmaktadır. Dolayısıyla ekonomik durumları iyi olan, Anadolu ve Fen Lisesi gibi okulları kazanan veya büyük merkezlerde yanlarında kalabilecekleri yakınları bulunan öğrenciler dışarıda okumayı tercih etmektedirler. Sonuç olarak fizikî altyapı ve personel sayısı gibi eğitimi ilgilendiren temel kriterler bakımından nispeten iyi durumda olan liselerin, genel olarak nitelik sorunu yaşadığını söylemek mümkündür.

3.2. Öğrenci Yatılılık Durumu ve Yatılı Eğitim Kurumları

Kelkit ilçesinde örgün eğitim kurumlarında okuyan öğrencilere barınma imkânı sağlayan 2'si vakfa, 5'1 devlete ait 7 adet yurt ve pansiyon bulunmaktadır. Devlete ait pansiyonların toplam yatak kapasitesi 1000'i aşmakta olup, bunlarda 2000-2001 öğretim yılı itibarıyla 983 öğrenci barınmaktadır (Tablo 8).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Kelkit ilçe merkezinde kayda değer bir yatılı öğrenci kitlesi söz konusudur. İlçe ilköğretim öğrencilerinin % 12'si (758 öğrenci), ortaöğretim öğrencilerinin ise % 26'sı (225 öğrenci) yatılı olarak eğitimini sürdürmektedir. Özel nitelikteki Hasan Fevzi Öğrenci

Yurdu ile Kelkit Kurs ve Okul Talebeleri Yurdu'nda kalan 100 kadar öğrenci eklendiğinde bu değerler biraz daha yükselecektir. En önemli sorun, ilçede ortaöğretim kız öğrencilerine yönelik yatılılık imkânının olmayışıdır.

Tablo 8. Kelkit İlçesinde Yatılı Öğrencilerin Öğretim Kurumlarına Göre Dağılımı (2000-2001 Öğretim Yılı).

Okul Türü	İlköğretim			Ortaöğretim				Gen.Top.
	Y.İ.B.O.	P.İ.O.	Top.	Kelkit L.	Ç.P.L.	İ.H.L.	Top.	
Erk.Öğr.Sa.	288	208	496	58	113	54	225	721
KızÖğr. Sa.	109	153	262	-	-	-	-	262
Toplam	397	361	758	58	113	54	225	983

Kaynak: Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Fotoğraf 3. 75. Yıl Pansiyonlu İlköğretim Okulu.

Ülkemizde 1961 yılında uygulamaya giren ve gittikçe yaygınlaşan pansiyonlu ve yatılı bölge ilköğretim okullarına Karadeniz Bölgesi'nin tamamında olduğu gibi Kelkit ilçesinde de ilgi büyüktür. Özellikle 521 yatılı öğrenci kapasiteli pansiyonuyla Kelkit Y.İ.B.O., açıldığı 1977-78 öğretim yılından beri Kelkit'in uzak dağ köyleri başta olmak üzere Yukarı Kelkit ve Yukarı Çoruh havzalarındaki pek çok kırsal yerleşmeye eğitim hizmeti sunmaktadır. Okulun önemi, sekiz yıllık temel eğitim uygulamasına

geçilmesinden sonra daha da artmıştır. Okulu olmayan ya da kapanan köylerin öğrencileri yatılı olarak yıllardır bu okulda eğitimlerini sürdürmektedirler. Bu bağlamda İ.M.K.B. tarafından ilçe merkezinde inşa edilen ve 2000-2001 öğretim yılında hizmete giren 720 öğrenci kapasiteli 75. Yıl Pansiyonlu İlköğretim Okulu da benzer bir işlev görmektedir (Fotoğraf 3). Nitekim ilçe ilköğretim öğrencilerinin % 16 kadarı (1004 öğrenci) bu iki okulda toplanmıştır.

Bu okullardaki öğrenci yoğunlaşmasının temelinde yörenin doğal, sosyal ve ekonomik çevre özelliklerinden kaynaklanan sorunlar yatmaktadır. Şüphesiz yatılı okulların birleştirilmiş sınıf ya da taşınmalı eğitim uygulamasının yapıldığı okullara göre pek çok avantajı söz konusudur. Ancak bu konuda eğitim bilimcilerin dikkate alınması gereken bazı endişeleri vardır. Onlara göre yatılılık olayı, ilköğretim çağı çocuğunun ailesine olan bağlılığı ve ihtiyacından dolayı öğrenci gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla aşırı zorunluluk olmadığı hallerde birleştirilmiş sınıf uygulaması yatılı öğretime tercih edilmelidir (ÖZTÜRK, 2002: 28).

4. Sonuç ve Öneriler

Büyük ölçüde Kelkit ilçesinin doğal ve beşerî çevre özelliklerinden kaynaklanan ve örgün eğitim faaliyetleri üzerinde etkili olan başlıca sorunları ve çözüm önerilerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

İlçede hüküm süren ağır kış koşulları ve engebeli rölyef yapısı örgün eğitim faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum, başta yüksek dağ köyleri olmak üzere kırsal kesimde ikâmet eden her kademedeki öğrenci kitlesinin eğitim-öğretimini güçleştirdiği gibi eğitimin temel unsurlarından olan öğretmenlerin günlük yaşantısını ve verimliliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Sadece bu nedenle bazı aileler çocuklarını okutabilmek için okul sezonunda köylerinden ayrılarak Erzincan veya Kelkit ilçe merkezine göç etmektedirler.

Tespitlerimize göre yörede köyleri ilçe merkezine bağlayan yollar olması gerekenden uzun ve niteliksizdir. Ulaşım koşullarının iyileşmesi durumunda ilçe merkezindeki yatılı ilköğretim okullarına olan aşırı talep

azalacak, taşınmalı eğitim uygulaması yaygınlaşacak ve ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranı artacaktır.

İlköğretim düzeyinde kırsal kesime eğitim hizmetlerinin götürülmesinde yatılı okulların ön plâna çıktığı görülmektedir. Halbuki zorunlu olmadıkça özellikle ilköğretimin I. kademesinde okuyan çocukların yatılı eğitime tabi tutulmaları doğru değildir. Bunun yerine taşınmalı eğitim uygulaması yaygınlaştırılmalıdır. Bunun için taşınmalı eğitim yapılan mevcut okulların kapasiteleri artırılmalı ve bunlara ek olarak nüfus büyüklükleri ve konumları nispeten uygun olan Çamur, Deredolu, Kılıçlı ve Öğütlü köylerindeki ilköğretim okulları bu kapsama alınmalıdır. Ayrıca köy ilköğretim okullarının hemen hepsinde gözlenen branş öğretmeni açığı sorunu çözümlenmelidir.

İlçede ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranı nispeten düşük olup, bu durum kadın nüfus bakımından çok daha belirgindir. Lise çağındaki kız çocuklarının okutulmamasında ülkemizin pek çok yöresinde rastlanan sosyal, ekonomik ve kültürel etkenlerin burada da geçerli olduğu görülmektedir. İlçe merkezinde kırsal kesimden gelen kız öğrencilerin barınabilecekleri bir pansiyonun açılması sorunun çözümüne önemli bir katkı sağlayacaktır.

İlçede farklı programlar uygulayan ve yatılılık imkânı olan üç lisenin varlığına karşın, önemli bir öğrenci kitlesi ortaöğretimini dışarıda sürdürmektedir. Tespitlerimize göre bunun en önemli nedeni mevcut liselerde yaşanan ve özellikle üniversite seçme ve yerleştirme sınavına bariz bir şekilde yansıyan eğitimdeki kalite sorunudur. Ayrıca ilçede öğrencileri üniversite sınavına hazırlamaya yönelik kurs ya da dershanenin bulunmayışı önemli bir eksikliklerdir. Diğer yandan meslekî eğitim programları uygulayan liselerin fonksiyonel bakımdan zayıflamaları yörede ortaöğretime yönelik ilginin azalmasına yol açmıştır. Kuruluş aşamasında olan Atatürk Üniversitesi'ne bağlı Kelkit Meslek Yüksek Okulu'nun faaliyete geçmesiyle birlikte bu sorunların nispeten azalacağını söylemek mümkündür.

Son kırk yıl içerisinde yörede kırsal kesimden dışarıya ve ilçe merkezine yönelik yoğun bir göç dalgası yaşanmış, bu durum nüfusun

dağılımını büyük ölçüde bozmuştur. Nüfusu azalan köylerdeki okul ve lojman gibi eğitim yatırımları atıl duruma düşerken, öğrenci potansiyeli hızla yükselen ilçe merkezinde yeni yatırımlara olan ihtiyaç artmıştır. Dolayısıyla yörede eğitime yönelik plânlama ve yatırım kararları alınırken, nüfus hareketleri dikkatli bir şekilde izlenmelidir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, E., 2001**, Kalkınma Yolunda İki İlçe Kelkit ve Köse, Köse ve Kelkit Kaymakamlığı Yay., İstanbul.
- DEMİREL, Ö., 1996**, Karşılaştırmalı Eğitim, USEM Yay., Ankara.
- D.İ.E., 2000**, Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (29-Gümüşhane), T.C. Başbakanlık D.İ.E. Yay., Ankara.
- DOĞANAY, H., 1997**, Türkiye Beşerî Coğrafyası, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi: 10, İstanbul.
- D.P.T.,1998**, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996), T.C. Başbakanlık D.P.T. Yay. No: 2466, Ankara.
- GÜNER, İ., 1993**, İlimiz Iğdır, Iğdır valiliği Yay., Iğdır.
- Kelkit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü**, 2000-2001 Öğretim Yılı Kayıtları.
- KINCAL, R.Y., 1997**, Eğitim Bilimine Giriş, Eser Ofset, Erzurum.
- KOCA, H., 1999**, Düziçi'nin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniv. Yay. No:899, K.K.Eğt. Fak. Yay. No: 111, Araştırma Serisi No: 46, Erzurum.
- KÖSE, A., 1997**, İvrindi ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniv. Yay. No:837, K.K.Eğt. Fak. Yay. No: 76, Araştırma Serisi: 17, Erzurum.
- ÖZTÜRK, H.İ., 2002**, Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim, HD Yay., Ankara, s. 31.
- UNESCO, 1977**, Okul Öncesi Eğitim, Türkiye Millî Komisyonu Yay., Ankara.
- YAZICI, H., 1998**, Cumhuriyet'in 75. Yılında Tercan, Tercan Kaymakamlığı Yay., Ankara.
- Yurt Ansiklopedisi**, Gümüşhane Maddesi.
1967 ve 1973 Gümüşhane İl Yıllıkları.
1981 Gümüşhane Köy Envanter Etüdü, 1984, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Yay., Ankara.